

УДК 378.147

КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTI КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Галецький Сергій, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри міжнародної мовної комунікації, Національний університет «Острозька академія».
ORCID: 0000-0001-6532-3108
E-mail: sergii.galetskyi@oa.edu.ua

У статті представлено категоріально-понятійний аналіз проблеми дослідження сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано поняття комунікації, комунікативної компетенції, комунікативної компетентності, подано їхнє авторське визначення. Встановлено зв'язок поняття комунікативної компетентності з поняттям комунікації; обґрунтовано двоєдиність поняття комунікативної компетентності. З'ясовано комунікативні ознаки та інформаційно-технологічні характеристики основних життєвих компетенцій.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, формування, комунікація, комунікативна компетентність, викладач іноземних мов, засіб, інформаційно-комунікаційні технології.

CATEGORY-CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF RESEARCH OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES BY MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Haletskyi Serhii, PhD in Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Department of Business Communication, The National University of Ostroh Academy.
ORCID: 0000-0001-6532-3108
E-mail: sergii.galetskyi@oa.edu.ua

The article provides a categorical and conceptual analysis of the problem of studying the formation of communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies. The catalog of key and related concepts of the research topic is given: "competence", "communicative competence", "formation", "teacher", "foreign language teacher", "tool", "information and communication technologies". Analysis of the concepts of communication, communicative competence allows the formulation of basic definitions of concepts that form a set of keywords of the research topic: the concept of "communicative competence" as a complex dynamic personal development that combines the appropriate level of knowledge about the content and specific communicative skills and abilities, as well as relevant personal qualities that determine the set of communicative competencies of the individual; the concept of "communicative competence of the future teacher of foreign languages" as a complex dynamic personal development that combines the

appropriate level of knowledge about the content and specifics of professional and personal communication in learning and teaching a foreign language, a set of communicative skills and relevant personal qualities, enables the implementation of appropriate methods of teaching foreign languages to students in future professional activities; the concept of "formation of communicative competence of the future teacher of foreign languages" as a complex multi-level and multi-component process, the result of which is the formed communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies.

The connection between the concept of communicative competence and the concept of communication is confirmed; the duality of the concept of communicative competence (as a component of professional or non-professional competence of a specialist, depending on whether the direct professional activity is related to communicative) is substantiated. Some differences between the teacher and the lecturer are determined – by purpose, content, result of activity.

Keywords: *competence, competence approach, formation, communication, communicative competence, foreign language teacher, tool, information and communication technologies.*

Проблема аналізу категорій і понять у будь-якій галузі знань не є новою; водночас з розширенням категоріально-понятійного простору та виникненням великої кількості інтердисциплінарних понять і термінів означена проблема, на нашу думку, ніколи не буде вирішена повністю. Як правило, гуманітарні науки ведуть початок аналізу понятійного апарату з основ філософії, накопичуючи відповідний термінологічний потенціал і поступово формулюючи визначення провідних категорій та понять, властивих тій чи іншій тематиці.

Поняття компетентності як категоріальної основи процесу формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів на сьогодні є чи не найпопулярнішим поняттям і об'єктом для вивчення в педагогічній науці (у напрямі професійної підготовки фахівця для різних галузей професійної діяльності). Формування професійної компетентності майбутніх педагогічних працівників різного рівня у просторі такого роду досліджень займає домінуючу позицію; варто назвати хоча б досить ґрунтовні дослідження Е. Зеєра [1], І. Зимньої [2], Л. Карпової [3], О. Овчарук [4], О. Пометун [5], Дж. Равена [6] та ін. Проблема комунікативної компетентності викладача як результату професійної підготовки стала предметом наукового аналізу Г. Ліна (соціолінгвістичні засади комунікативної компетентності) [7], І. Когут (розвиток професійно-педагогічної комунікативної компетентності вчителя) [8], О. Павлішак (використання засобів прикладної комунікативної педагогіки у підготовці вчителя іноземних мов) [9], Є. Проворової (методика розвитку комунікативної компетентності вчителя) [10], Д. Хаймса (структура та зміст комунікативної компетентності) [11], Т. Труханової (розвиток професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності фахівця) [12], Н. Скиби (структурування фахової компетентності викладачів іноземної мови) [13] та ін.

Метою статті є категоріально-понятійний аналіз апарату дослідження проблеми вивчення сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Кожен термін (як одиниця мови, що окреслює поняття) має свої ознаки, серед яких найважливішими, на нашу думку, можна вважати такі: наявність визначення, зафіксованого у словнику; тенденція до однозначності поняття, окресленого терміном; точність; незалежність від контексту; класифікаційна системність; відсутність синонімів; стислість визначення [14]. Наголосимо, що важливе значення в педагогічному аналізі понять має поле терміна – його понятійний зв'язок з іншими термінами, через які він

визначається; поза певним полем термін втрачає свій зміст і набуває іншого. Так, поняття «компетентність» у межах свого термінологічного поля, як правило, пов'язується з такими поняттями, як «система», «знання», «вміння», «навички», «якості»; поза межами цих понять компетентність втрачає свій педагогічний контекст і може слугувати елементом понятійного апарату іншої науки – соціології, психології, правознавства тощо. Крім того, термінознавство дає можливість розрізнити прості, складні і складені поняття; у межах нашого дослідження до простих можна віднести поняття «викладач», до складних – «компетентність», «комунікативний», «формування», до складених – «комунікативна компетентність», «викладач іноземних мов», «інформаційно-комунікаційні технології» та ін. Загалом каталог провідних і суміжних з ними понять теми нашого дослідження подано у таблиці 1.

Р. Дж. Стенберг окреслює компетентність як «структуровану (організовану) сукупність знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються в процесі навчання» [21, с. 68]. Зауважимо, що це визначення є дещо звуженим, оскільки, на нашу думку, не лише процес навчання дає можливість формувати компетентність особистості, але й практична професійна діяльність в обраній галузі. І. Когут на загал визначає компетентність як рівень поінформованості фахівця у своїй професійній діяльності та як результат накопичення професійного досвіду [22, с. 20]; таким чином, науковець фактично переносить компетентність з навчальної у професійну площину, що не цілком відповідає завданням нашого дослідження. На засадах концепції досвіду як основи компетентності визначає останню також Ф. Ісмагілова [23].

Таблиця 1

Каталог ключових і пов'язаних з ними понять теми дослідження

Ключове поняття теми	Базові педагогічні визначення, найбільш широко розповсюджені у науковій літературі	Суміжні педагогічні поняття
Формування	<ol style="list-style-type: none"> 1) цілеспрямований вплив 2) процес становлення 3) надання форми, завершеності процесу становлення [15] 	Розвиток Підготовка Вплив Становлення
Комунікативна компетентність	<ol style="list-style-type: none"> 1) здатність особистості застосовувати в процесі спілкування знання мов, способи взаємодії, навички групової комунікації, виконання комунікативних соціальних ролей; 2) сукупність знань, умінь, навичок та особистісних якостей, що забезпечують ефективне спілкування; 3) здатність особистості орієнтуватися в ситуаціях спілкування; 4) синонім поняття «компетентність у спілкуванні»; 5) система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови комунікативної дії [16] 	Комунікація Компетенція Кваліфікація Взаємодія Спілкування
Викладач іноземних мов	<ol style="list-style-type: none"> 1) працівник вищої, середньої спеціальної, професійної школи, котрий проводить викладання занять з іноземних мов; 2) штатна посада у закладі вищої освіти; 3) особа, котра веде лекційні заняття та інші уроки з іноземної мови в навчальних закладах [17]; 4) особа, що провадить педагогічну діяльність (викладає іноземні мови) у державних та приватних навчальних закладах [18] 	Учитель іноземних мов Педагог Науковець Науково-педагогічний працівник Студент Фахівець

Засіб	<ol style="list-style-type: none"> 1) матеріал/знаряддя навчального процесу, завдяки яким досягається мета заняття; 2) матеріальний чи ідеальний об'єкт, що виконує посередницьку роль між учителем та учнем; 3) джерело отримання знань; 4) об'єкти навколишнього середовища, що використовуються для досягнення мети навчального процесу [19] 	Форма Метод Спосіб
Інформаційно-комунікаційні технології	<ol style="list-style-type: none"> 1) сукупність технологій, що забезпечують фіксацію, обмін, обробку, накопичення інформації, її перетворення та використання; 2) методи, способи та алгоритми збору, перетворення і використання інформації в навчальному процесі [20]. 	Інформація Технологія Комунікація Інтернет-технології Комп'ютерні технології

Джерело: розроблено автором.

Аналіз наукових джерел (І. Холковська, 2017 [24]) дозволяє дійти висновку про те, що, як би не визначалося поняття компетентності та якого суб'єкта це поняття не стосувалося, існує низка спільних рис / характеристик, які вможливають віднайдення базових аспектів компетентності, котрі лежать в основі визначення цього поняття залежно від досліджуваної проблеми. До таких спільних рис/характеристик ми відносимо:

- 1) якого б роду компетентність ми не розглядали, найчастіше ми пов'язуємо її з професійною діяльністю суб'єкта чи підготовкою до здійснення такої професійної діяльності;
- 2) по-різному оцінюючи структуру та зміст компетентності, ми все одно наполягаємо на інтегративному динамічному характері цього складного явища / процесу;
- 3) компетентність, незалежно від поставленої перед дослідником проблеми, формується в діяльності (навчальній, професійній, виробничій, комунікативній, технологічній тощо) і визначає готовність (здатність) суб'єкта до здійснення тієї чи іншої діяльності.

Таким чином, основними ключовими характеристиками компетентності як категоріального явища можемо вважати: потенційність, динамічність, інтегративність, особистісний характер, діяльнісний зміст. Професійна компетентність як різновид компетентності суб'єкта в певній площині професійної діяльності найчастіше поєднує отримані у процесі навчання та подальшої професійної діяльності формальні й неформальні знання, навички та вміння, а також особистісні характеристики, що вможливають його подальшу професійну діяльність і професійний розвиток [15].

Поняття компетентності, як свідчать численні наукові джерела, є всеосяжним та міждисциплінарним. Це складне, багатоструктуроване поняття, різновидів якого є кілька, залежно від напрямку підготовки фахівців та особливостей запитів ринку праці – лінгвокультурна компетентність, інформативна, культурологічна, комунікативна, професійно-педагогічна та ін.

Поняття «комунікація» в контексті формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов цікавить нас насамперед у педагогічному контексті, оскільки йдеться про майбутніх педагогів, що викладатимуть іноземну мову у закладах середньої та вищої освіти. Науковці [25] визначають комунікацію переважно

як обмін інформацією (фактичною, емоційною, у вигляді ідей чи поглядів) між двома чи більше учасниками комунікативного процесу. Специфіка професійної комунікації викладача іноземних мов полягає, передусім, у тому, що:

- А) вона є одночасно рідномовною та іншомовною; співвідношення рідної та іноземної мови залежить від етапу проведення заняття, від поставленої перед ним мети та рівня підготовленості студентів до використання іноземної мови;
- Б) ця комунікація є насамперед професійною комунікацією, на відміну від іншомовної комунікації представників інших професій;
- В) професійна комунікація викладача іноземних мов має науково і методично орієнтований зміст; за своєю сутністю це педагогічна комунікація, за змістом – методично орієнтована й наукова комунікація;
- Г) у процесі реалізації професійної комунікації викладача іноземних мов має бути використаний комунікативний підхід.

Поняття компетенції окреслюється у словниково-довідниковій літературі як: добра обізнаність у чомусь, у певній сфері знання чи діяльності [26]; коло повноважень окремої особи, організації, установи [27].

При тому окремі автори чітко розмежовують поняття компетентності та компетенції (як, наприклад, В. Краєвський чи А. Хуторської), інші – як Дж. Равен – вважають їх синонімічними. Вважаємо, що в межах нашого дослідження суттєвої різниці між поняттями компетенції і компетентності немає; компетентність, на нашу думку, є ширшим поняттям, що вміщує сукупність компетенцій, де показниками комунікативної компетентності стали іншомовна, мовна, лексична, соціокультурна, навчальна, дослідницька, організаційна та рефлексивна компетенції.

Як справедливо зазначає В. Вдовін [28], комунікативна компетенція є основною метою реалізації комунікативного підходу у вивченні мови. Він визначає комунікативну компетенцію ще й як рівень здатності використовувати іноземну мову залежно від ситуації та формулює три основні умови комунікативної організації навчання: спрямованість усього процесу навчання на вироблення мовних навичок, а не лише на здобуття мовних знань; ці навички уможливають «реалізацію мови в комунікативних актах» [28, с. 17]; комунікативний характер переважної більшості вправ, що пропонуються студентам на заняттях; розвиток у студентів потреби в іншомовній комунікації.

При цьому науковці-методисти [29; 30] наголошують на використанні в процесі іншомовної підготовки фахівців парної чи групової роботи, а також рольових ігор, що було нами використано під час експерименту. Зрозуміло, що такі методики і техніки потребують високого рівня комунікативної компетентності всіх учасників навчального процесу. При цьому вчені виходять найчастіше з того, що основою професійної компетентності майбутнього викладача іноземних мов є його іншомовна комунікативна компетентність; ми ж виходимо з тих методологічних засад, що в основі професійної підготовки викладача лежить саме його комунікативна компетентність, що об'єднує як іншомовну комунікативну компетентність, так і рідномовну; це значно розширює коло наукового пошуку, оскільки передбачає необхідність формування у майбутніх викладачів іноземних мов загальнокультурних і лінгвокультурних компетенцій, знання різних мов, здатності до сприйняття різних культур і різних носіїв мови тощо.

На нашу думку, комунікативна компетентність фахівця може бути окреслена двояко:

1. З одного боку, як компонент професійної компетентності, і це стосується професій, де комунікація має чітко виражений професійний характер, а від рівня сформованості комунікативної компетентності залежить і рівень загальної професійної компетентності. До таких професій належать, передовсім, професії у сфері «людина-людина».
2. З іншого боку, як непрофесійна компетентність, у тих сферах, де комунікація не є обов'язковим складником професійної діяльності, і від рівня сформованості комунікативної компетентності вирішальним чином не залежить рівень загальної професійної компетентності.

Вважаємо, що комунікативна компетентність майбутнього викладача іноземних мов є обов'язковим компонентом його загальної професійної компетентності. Зміст поняття комунікативної компетентності та комунікативної компетенції (які ми приймаємо в межах нашого дослідження як фактично й теоретично тотожні) звертає нас до компетентнісного підходу та компетентнісних характеристик спілкування викладача зі студентами у всіх його різновидах. Згідно з європейськими документами про освіту комунікативна компетентність введена до переліку основних компетенцій, що визначаються як «набір знань, навичок та відношень, що стосуються ситуації» [31]. Рекомендації Європейського парламенту та ЄС (2006) визначають вісім основних життєвих компетенцій; кожна з них тією чи іншою мірою вміщує ознаки комунікативного компонента.

Одне з базових понять нашого дослідження, яке суб'єктивізує об'єктивний характер процесу формування комунікативної компетентності – «викладач». Традиційно цю соціально-професійну групу окреслюють як фахівців, що здійснюють навчально-виховну діяльність у закладах вищої освіти. Професійна діяльність викладача суттєво відрізняється від діяльності вчителя закладу загальної середньої освіти: і за змістом, і за сутністю суб'єкт-суб'єктних відносин, і за очікуваним результатом. Викладач у сфері вищої освіти – фахівець, що співпрацює з випускниками закладів загальної середньої освіти, які переважно мотивовано обрали той чи інший фах, тому завдання викладача одночасно і спрощуються, й ускладнюються – ці фахівці мають, з одного боку, забезпечити засвоєння належного рівня професійних знань в обраній галузі, з іншого – сформувати здатність до самонавчання. Професійна діяльність учителя пов'язана з наставництвом та вихованням, натомість викладача – з розвитком індивідуальних здібностей та професійних компетенцій.

Оскільки тема нашого дослідження стосується не просто діяльності викладача ЗВО, а професійної підготовки до викладацької діяльності в частині вивчення майбутніми фахівцями іноземних мов, то й зміст поняття «викладач» набуває дещо іншого смислу. Іноземна мова для викладачів іноземних мов у вищій школі – не лише дисципліна професійного спрямування, а базовий навчальний предмет, когнітивна основа майбутньої професійної діяльності. Знання іноземної мови та основ методики її викладання складають двоєдиність професійної підготовки викладачів іноземних мов і формування у них комунікативної компетентності.

Крім того, специфіка окреслення поняття «викладач іноземних мов» у нашому дослідженні визначається ще й тим, що і майбутні викладачі (студенти), і викладачі

закладу вищої освіти, що провадять навчальну діяльність у магістратурі, повинні бути добре підготовлені до використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування комунікативної компетентності – в об'єктному відношенні (викладачі ЗВО) та суб'єктному (студенти – майбутні викладачі іноземних мов). Рівень обізнаності зі сферою ІКТ, сформованих умінь і навичок роботи у віртуальному просторі, з хмарним середовищем, з сучасними гаджетами та програмним забезпеченням – у сукупності найчастіше окреслюють як «інформаційно-комунікаційну компетентність» суб'єкта освітньої діяльності. Як стверджує В. Березан [32], цей тип компетентності особистості може бути визначений за допомогою кількох показників: основних характеристик життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, рівня опанування певними обсягами інформації та здатності її обробляти й змінювати, наявності певного інформаційного світогляду.

Аналіз понять комунікації, комунікативної компетенції, комунікативної компетентності вможливує формулювання основних визначень понять, що складають сукупність ключових слів теми дослідження, а саме:

1. Комунікативна компетентність визначається нами як складне динамічне особистісне новоутворення, що поєднує належний рівень сформованості знань про зміст та специфіку професійної та особистої комунікації, сукупність комунікативних умінь та навичок, а також відповідних особистісних якостей, що визначають сукупність комунікативних компетенцій особистості.
2. Комунікативна компетентність майбутнього викладача іноземних мов окреслюється нами як складне динамічне особистісне новоутворення, що поєднує належний рівень сформованості знань про зміст та специфіку професійної та особистої комунікації у процесі вивчення та викладання іноземної мови, сукупність комунікативних умінь та навичок, а також відповідних особистісних якостей, що вможливають реалізацію відповідних методик навчання іноземній мові студентів (учнів) у майбутній професійній діяльності.
3. Формування комунікативної компетентності майбутнього викладача іноземних мов – це складний багаторівневий і багатокомпонентний процес, результатом якого є сформована комунікативна компетентність майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, нами з'ясовано зміст та сутність базових понять дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій. На засадах сучасного термінознавства визначено ключові та суміжні поняття теми дослідження: поняття «компетентність» та «комунікативна компетентність» як такі, що визначають зміст результату розробки та впровадження експериментальної технології; «викладач» та «викладач іноземних мов» як такі, що окреслюють специфіку домінуючої частини учасників експерименту з формування комунікативної компетентності фахівця; «інформаційно-комунікаційні технології» як поняття, що визначає зміст та особливості основного засобу для досягнення мети дослідження. Підтверджено зв'язок поняття комунікативної компетентності з поняттям комунікації; обґрунтовано двоєдиність поняття комунікативної компетентності (як компонента професійної або ж непрофесійної компетентності

фахівця, залежно від того, чи пов'язана безпосередня фахова діяльність з комунікативною). З'ясовано комунікативні ознаки та інформаційно-технологічні характеристики основних життєвих компетенцій, визначених Рекомендаціями ЄП та ЄС (2006). Визначено окремі відмінності між вчителем та викладачем – за метою, змістом, результатом діяльності.

Перспективи подальших розвідок у зазначеному напрямі вбачаємо у розробці педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зеер Э. Ф., Павлова А. М., Сыманюк Э. Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2005. 216 с.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетентности – новая парадигма результатов образования. *Высшее образование сегодня*, 2003. № 5. С. 3–7.
3. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... кандидата пед. наук. 13.00.04: Харків, 2004. 20 с.
4. Овчарук О. В. Развитие компетентностного подхода: стратегические ориентиры международной спільноти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики*. Київ: К.І.С., 2004. С. 6–15.
5. Пометун О. І. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. *Вісник програм шкільних обмінів*, 2004. № 22. URL: http://visnyk.iatp.org.ua/visnyk/issue_artikle;22;0/32k (дата звернення: 12.11.2018).
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва: Когито-Центр, 2002. 400 с.
7. Lin G. H. C. A Case Study of Seven Taiwanese English as a Foreign Language. Freshman Non-English Majors' Perceptions about Learning. Five Communication Strategies. PhD. Texas A&M University, 2007. 260 p.
8. Когут І. В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності вчителя: автореф. дис. ... кандидата пед. наук. 13.00.04: Полтава, 2015. 20 с.
9. Павлішак О. Комунікативна компетенція у підготовці вчителя іноземної мови. *Молодь і ринок*. 2014. № 5. С. 71–75.
10. Проворова Є. М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. ... кандидата пед. наук. 13.00.02. 2008. 20 с.
11. Hymes D. On Communicative Competence. *Sociolinguistics*. J. V. Pride and J. Holmes (Ed.). Harmondsworth: Penguin, 1972. P. 269–293.
12. Труханова Т. Формування професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка: Серія Філологічні науки*. 2011. Вип. 96(2), С. 437–440.
13. Скиба Н. Я. Поняття і структура фахової компетентності викладачів іноземної мови за професійним спрямуванням. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота*, 2014. Вип. 31, С. 164–169.
14. Щерба Д. В. Термін та його дефініція як головні онтологічні поняття термінознавства. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 28, С. 237–239. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/8811/97/> (дата звернення: 10.05.2019).
15. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2003. 560 с.
16. Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растьянников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении: спецпрактикум по социальной психологии. Москва: Академия, 2007. 104 с.
17. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970. Т. 1. 407 с.
18. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 384 с.
19. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технологій навчання. *Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України*, 2002. Ч. 2, С. 182–189.

20. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М. та ін. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навч. посіб. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.
21. Стенберг Р. Дж., Форсайт Дж. Б., Хедландидр Дж. Практический интеллект. СПб.: Питер., 2002. 265 с.
22. Когут І. В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя: дис. ... кандидата пед. наук. Полтава, 2015. 250 с.
23. Исмагилова Ф. С. К проблеме психологического анализа профессионального опыта. *Вестник Московского университета. Серия 14: Психология*. 2000. № 2. С. 16–27.
24. Холковська І. Л. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
25. Шинкарук В. І. Комунікація. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 751 с.
26. Білодід І. К. Академічний тлумачний словник (1970–1980). Київ: Наукова думка, 1974. Т. 4. 412 с.
27. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка., 1970. Т. 1. 250 с.
28. Вдовін В. В. Комунікативний підхід як оптимальний засіб вивчення іноземної мови у ВНЗ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2007. № 586, С. 15–20.
29. Littlewood W. *Communicative language teaching*. Cambridge University Press, 1990. 108 p.
30. Widdowson G. *Teaching language as Communication*. Oxford University Press, 1990. 180 p.
31. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 02.06.2019).
32. Березан В. І. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх соціальних педагогів засобами віртуального простору. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 151–157.

REFERENCES

1. Zeyer, E. F., Pavlova, A. M., Symanyuk, E. E. (2005). *Modernizatsiya professionalnogo obrazovaniya: kompetentnostnyy podkhod*. Moskva: Moskovskiy psikhologo-sotsialnyy institut. [in Russian].
2. Zimnyaya, I. A. (2003). *Klyuchevyye kompetentnosti – novaya paradigma rezultatov obrazovaniya*. [Key competences - a new paradigm of educational outcomes]. *Vyssheye obrazovaniye segodnya*, 5, 3–7 [in Russian].
3. Karpova, L. H. (2004). *Formuvannya profesiinoi kompetentnosti vchytelia zahalnoosvitnoi shkoly: Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Ovcharuk, O. V. (2004). *Rozvytok kompetentnisnogo pidkhodu: stratehichni oriientyry mizhnarodnoi spilnoty. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy: biblioteka z osvritnoi polityky*. Kyiv: K.I.S., 6–15 [in Ukrainian].
5. Pometun, O. I. (2004). *Zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu – perspektyvnyi napriam rozvytku suchasnoi osvity [Introduction of the competence approach is a perspective direction of modern education development]* *Visnyk proqram shkilnykh obminiv*, 22. URL: http://visnyk.iatp.org.ua/visnyk/issue_artikle;22;0/32k [in Ukrainian].
6. Raven, Dzh. (2002). *Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyyavleniye, razvitiye i realizatsiya*. Moskva: Kogito-Tsentr [in Russian].
7. Lin, G. H. C. (2007). *A Case Study of Seven Taiwanese English as a Foreign Language. Freshman Non-English Majors' Perceptions about Learning. Five Communication Strategies*. PhD. Texas A&M University.
8. Kohut, I. V. (2015). *Formuvannya profesiino-pedahohichnoi komunikatyvnoi kompetentnosti vchytelia: Extended abstract of candidate's thesis*. Poltava [in Ukrainian].
9. Pavlishak, O. (2014). *Komunikatyvna kompetentsiia u pidhotovtsi vchytelia inozemnoi movy [Communicative competence in foreign language teacher training]* *Molod i rynok*, 5, 71–75 [in Ukrainian].
10. Provorova, Ye. M. (2008). *Metodychni zasady formuvannya komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnioho vchytelia muzyky: Extended abstract of candidate's thesis*. [in Ukrainian].
11. Hymes, D. (1972). *On Communicative Competence*. In: J. B. Pride and J. Holmes, ed. *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin, 269–293.
12. Trukhanova, T. (2011). *Formuvannya profesiino-orientovanoi inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh vchyteliv inozemnoi movy [Formation of professionally-oriented foreign language*

- communicative competence of future foreign language teachers]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Vynnychenka: Serii Filolohichni nauky*, 96 (2), 437–440 [in Ukrainian].
13. Skyba, N. Ya. (2014). Poniattia i struktura fakhovoi kompetentnosti vykladachiv inozemnoi movy za profesiinym spriamuvanniam [The concept and structure of professional competence of foreign language teachers in the professional field]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Serii Pedahohika. Sotsialna robota*, 31, 164–169 [in Ukrainian].
 14. Shcherba, D. V. (2006). Termin ta yoho definitsiia yak holovni ontolohichni poniattia terminoznavstva [The term and its definition as the main ontological concepts of terminology]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 28, 237–239 URL: <http://studentam.net.ua/content/view/8811/97/> [in Ukrainian].
 15. Yahupov, V. V. (2003). *Pedahohika: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
 16. Zhukov, Yu. M., Petrovskaia, L. A., Rastiannykov, P. V. (2007). *Diagnostika i razvitie kompetentnosti v obshcheniy: spetspraktikum po sotsyalnoi psikhologii*. Moskva: Akademiya [in Russian].
 17. *Slovyk ukrainskoi movy v 11 tomakh (1970)*. T. 1. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
 18. Vitvytska, S. S. (2003). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: metodychni posibnyk*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
 19. Bykov, V. Yu. (2002). *Teoretyko-metodolohichni zasady stvorennia i rozvytku suchasnykh zasobiv ta e-tekhnologii navchannia [Theoretical and methodological principles of creation and development of modern teaching aids and e-technologies]*. *Zbirnyk naukovykh prats do 10-richchia APN Ukrainy*, 2, 182–189 [in Ukrainian].
 20. Shvachych, H. H., Tolstoi, V. V., Petrechuk, L. M. et. al. (2017). *Suchasni informatsiino-komunikatsiini tekhnologii*. Dnipro: NMetAU [in Ukrainian].
 21. Stenberg, R. Dzh., Forsayt, Dzh. B., Khedlandidr, Dzh. (2002). *Prakticheskii intelekt*. SPb.: Piter [in Russian].
 22. Kohut, I. V. (2015). *Formuvannia profesiino-pedahohichnoi komunikativnoi kompetentnosti maibutnioho vchytelia. Candidate's thesis*. [in Ukrainian].
 23. Ismagilova, F. S. (2000). *K probleme psikhologicheskogo analiza professionalnogo opyta [On the problem of psychological analysis of professional experience]*. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 14: Psikhologiya*, 2, 16–27 [in Russian].
 24. Kholkovska, I. L. (2017). *Profesiino-pedahohichna kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu*. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD» [in Ukrainian].
 25. Shynkaruk, V. I. (2002). *Komunikatsiia. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk*. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
 26. Bilodid, I. K. (1974). *Akademichnyi tumachnyi slovnyk (1970–1980)*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
 27. *Slovyk ukrainskoi movy. (Vols. 1–11); Vol. 1 (1970)*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
 28. Vdovin, V. V. (2007). *Komunikativnyi pidkhid yak optymalnyi zasib vyvchennia inozemnoi movy u VNZ [Communicative approach as an optimal means of learning a foreign language in higher education]*. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*, 586, 15–20 [in Ukrainian].
 29. Littlewood, W. (1990). *Communicative language teaching*. Cambridge University Press.
 30. Widdowson, G. (1990). *Teaching language as Communication*. Oxford University Press.
 31. *Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usioho zhyttia: Rekomendatsiia 2006/962/IeS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (EU) vid 18 hrudnia 2006 roku* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 [in Ukrainian].
 32. Berezan, V. I. (2015). *Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv zasobamy virtualnoho prostoru [Formation of information and communication competence of future social educators by means of virtual space]*. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, 2, 151–157 [in Ukrainian].